

Pòrtic

Joan B. Culla

El tsunami

Com i per què el sistema de partits català
ha esdevingut irreconeixible

Joan B. Culla

El tsunami

Com i per què
el sistema de partits català
ha esdevingut irreconeixible

Pòrtic

Primera edició: febrer del 2017

© Joan B. Culla, 2017

Drets exclusius d'aquesta edició:

Raval Edicions SLU, Pòrtic

Diagonal, 662-664

08034 Barcelona

ISBN: 978-84-9809-388-9

Dipòsit legal: B-1020-2017

Fotocomposició: Víctor Igual, SL

Impressió: Limpergraf

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47).

Tots els drets reservats.

SUMARI

<i>Introducció</i>	9
La muntanya russa d'Esquerra	25
<i>Deconstructing PSC</i>	49
Ciudadans: del fabricant de rellotges a <i>The Economist</i>	93
Els límits d'una sucursal: el PPC	123
Convergència, o el viatge des de la metamorfosi a la reencarnació	155
Unió Democràtica: esplendor i caiguda del duranisme	197
La CUP, el nouvingut incòmode	227
D'Iniciativa a un nou <i>psujecte</i>	255
<i>Cloenda</i>	291
<i>Referències bibliogràfiques</i>	297

LA MUNTANYA RUSSA D'ESQUERRA

EL CONTE DE LA LLETERA

Després de gairebé un quart de segle d'estabilitat, l'*statu quo* polític català va experimentar un primer xoc capaç d'esquerdar-lo el 9 de desembre de 2003. L'hi infligí Esquerra Republicana quan, a la fi de tres setmanes de negociació paral·lela amb CiU i amb el PSC, anuncià allò que, de fet, era una aposta estratègica llargament madurada: que republicans, socialistes i Iniciativa formarien un govern de coalició d'esquerres a la Generalitat, i enviaven Convergència i Unió a l'oposició.

Els dirigents d'ERC (Josep-Lluís Carod-Rovira, Joan Puigcercós, Xavier Vendrell, Ernest Benach...) que varen possibilitar aquell pacte tripartit eren conscients d'estar fent un pas de transcendència històrica, un pas que determinaria «el model polític català en els següents quinze o vint anys». Però esperaven del Pacte del Tinell uns efectes de llarg abast diferents, molt diferents, dels que realment va tenir.

La cúpula d'Esquerra confiava d'una banda que, sotmesa a les intempèries de l'oposició amb un líder novell, poc carismàtic i marcat per l'estigma del fracàs (Artur Mas), Convergència s'afebliria veloçment. Obsedits per la imatge

d'una CiU engegada des del poder i de base clientelar —una mena d'UCD catalanista, vaja—, els republicans restaven convençuts que, tan bon punt ells comencessin a exercir com a nou nacionalisme de govern, com a nova aixeta dispensadora d'ajuts i subvencions, etcètera, els seria fàcil recuperar les antigues xarxes clientelars convergents, atraure centenars de milers d'electors expujolistes frustrats —ja el 2003 n'havien captat un bon nombre— i, en el termini d'una legislatura, de passar en vots i escons Convergència i Unió, conquerint altra vegada la primogenitura de l'espai polític nacional i tornant a ser, com als anys trenta, la pedra angular de qualsevol majoria de govern.

Al mateix temps, el vèrtex d'ERC també preveia que el govern compartit modificaria actituds i posicions del PSC i, a través d'ell, del PSOE i tot.

Després de sis suspensos successius, els socialistes havien aprovat per fi l'assignatura pendent de presidir la Generalitat... gràcies a l'ajut d'un partit independentista, i per força això havia de fer-los veure amb uns altres ulls la millora de l'autogovern català. Més encara quan el president era algú tan poc jacobí com Pasqual Maragall, i quan des del desembre del 2001 hi havia un acord formal i solemne entre ERC, PSC i ICV de cara a reformar l'Estatut de 1979. Un acord ratificat en el Pacte del Tinell —on es parlava ja de «l'adopció d'un nou Estatut»— i que havia merescut fins i tot la benedicció del secretari general del PSOE, José Luis Rodríguez Zapatero: «Apoyaré la reforma del Estatuto que apruebe el Parlamento catalán», havia dit en un míting a Barcelona el 13 de novembre de 2003.

En definitiva, i amb relació al PSC, des d'Esquerra creien que haver-lo preferit com a soci en detriment de CiU estovaria el recel dels sectors menys catalanistes del partit envers els plantejaments nacionals d'ERC, teixiria complicitats amb

els capitans que controlaven l'aparell —encapçalats pel primer secretari, José Montilla— i, per aquesta via, permetria al missatge sobiranista-independentista dels republicans penetrar amb més crèdit en les populosos comarques metropolitanes.

Tanmateix, i com és prou sabut, la marxa del govern Maragall començà amb mal peu. La divulgació, el 26 de gener de 2004, de l'entrevista mantinguda tres setmanes abans pel líder d'ERC i conseller en cap, Carod-Rovira, amb la direcció d'ETA provocà —entre altres efectes que no correspon analitzar aquí— la indignada alarma dels socialistes, tant catalans com espanyols. Entre els primers, aquells capitans que Esquerra més volia seduir van veure confirmades llurs prevencions contra la «immaduresa» dels republicans, encara que l'instint de conservació del poder els obligués a mantenir-hi el pacte. Des de la cúpula del PSOE, el pànic davant les rendes que el PP trauria de l'afer, i la negativa del PSC a trencar amb ERC, portaren a l'extrem de sondejar algun alcalde del cinturó barceloní (en concret Celestino Corbacho, de l'Hospitalet, i Manuel Bustos, de Sabadell) sobre la seva disponibilitat, en cas de consumir-se el divorci entre PSOE i PSC, per liderar una reconstruïda Federació Socialista Catalana.

Finalment, la situació va ser reconduïda i, a curtíssim termini, Esquerra fins i tot es beneficià de la tempesta: la histèrica reacció del PP i de la dreta mediàtica espanyola afavorí una bipolarització —o amb Aznar, o amb el partit de Macià i Companys— que, aguditzada per l'impacte dels atemptats de l'11-M a Madrid, donà a ERC la xifra absoluta de vots més gran de tota la seva història: quasi 640.000, traduïts en vuit diputats al Congrés.

Amb tot, aquell sisme tingué seqüeles molt desestabilitzadores. L'abrupta sortida de Carod-Rovira del govern hi

deixà ERC sense un pes polític pesant i, en conseqüència, desequilibrà l'executiu de Maragall. Al mateix temps, el fet que la resta de la direcció republicana no hagués estat consultada sobre la reunió amb ETA ni, quan aquesta transcendí, tampoc no es mostrés disposada a sacrificar el tripartit en solidaritat amb Carod, eixamplà ràpidament la fissura que, al vèrtex d'ERC, ja existia d'abans entre els lleials a Carod i els fidels a Puigcercós, en mans dels quals estava l'aparell.

Al llarg dels dos anys següents, els recels personals, les pugnes territorials, les ambicions contraposades de les dues principals figures d'Esquerra —el juliol de 2004, Puigcercós desplaçà Carod a la presidència del partit, substituint-lo en la secretaria general— es van barrejar amb els temors republicans de deixar-se satel·litzar pel PSC. Per evitar-ho, la tàctica d'aquells consistí a empènyer el projecte d'Estatut aleshores en curs d'elaboració cap a posicions maximalistes, fent majoria amb CiU i posant els socialistes contra les cordes, encara que això fragilitzés cada cop més el govern comú.

Tampoc per al PSC les primeres etapes de l'aliança amb Esquerra no estaven resultant gratuïtes. Més enllà de tenir uns socis capaços de dialogar amb ETA, la continuïtat i àdhuc la intensificació de les polítiques lingüístiques i educatives engegades durant els governs de Pujol, l'aparent aquiescència socialista al discurs identitari d'ERC, el silenci resignat davant les audàcies del projecte estatutari..., tot això va fer cristal·litzar, entre 2004 i 2006, el nou partit que esdevindria Ciutadans. Un partit que analitzarem en el capítol corresponent, però del qual importa subratllar des d'ara que sorgí sota l'impuls de persones situades fins aleshores dins l'òrbita del PSC.

D'altra banda, la impressió que Pasqual Maragall no controlava prou els socis republicans, unida a la ja antiga tendència del nét del poeta a anar per lliure, a bandejar l'apa-

rell socialista en la presa de decisions rellevants (per exemple quan, l'octubre de 2005, intentà remodelar el seu govern sense el consentiment d'ERC, d'ICV ni... del PSC), van anar deteriorant la relació del president de la Generalitat tant amb la cúpula madrilenya del PSOE com amb les direccions barcelonines del PSC i d'Esquerra. Ja aquell 22 de setembre, en una entrevista a la Moncloa, Rodríguez Zapatero havia insinuat a Maragall la conveniència de desistir d'un segon mandat i d'acceptar com a successor José Montilla. Després de l'avortada remodelació de govern de l'octubre, Puigcerçós i els seus van aguditzar la seva desconfiança envers el president, i començaren a pensar que tal vegada els seria més fàcil i còmode entendre's, d'apparàtxiki a apparàtxiki, amb els que encapçalava el primer secretari Montilla.

De tota manera, allò que precipità el col·lapse del primer tripartit va ser el nou Estatut; per ser precisos, la gestió política dels seus darrers tràmits legislatius. Esquerra, que creia tenir sobre el text estatutari un dret de paternitat, reaccionà al pacte monclovita del 21 de gener de 2006 entre Rodríguez Zapatero i el líder convergent Artur Mas amb el despit, la ràbia i la indignació de qui se sent traït i burlat, víctima d'una gran injustícia. I d'un coent fracàs, perquè tota l'estratègia d'ERC des del Tinell tenia com a meta arraconar i substituir CiU, i ara CiU tornava al protagonisme i a la centralitat gràcies al PSOE.

Els republicans, doncs, abominaren el contingut de l'acord Zapatero-Mas, s'exclogueren del consens CiU-PSC-ICV sobre l'Estatut i van tensionar encara més la ja precària cohesió del govern Maragall, tot i que sense voluntat de trencar-lo. Però, un cop l'Estatut fou aprovat pel Congrés i pel Senat espanyols (abril-maig de 2006), restava encara el referèndum de ratificació a Catalunya. I, si els dirigents d'ERC creien poder esquivar aquest escull amb consignes

d'abstenció, o vot en blanc, o «vot nul polític», la sorollosa revolta de la porció més radical de les bases (a les assemblees hi participà un 10 % de la militància total) imposà un *no* categòric.

Les conseqüències polítiques d'aquest posicionament no es van fer esperar. L'11 de maig, Pasqual Maragall cessava els consellers d'Esquerra i, deixant en minoria el seu mateix govern, liquidava també les pròpies possibilitats de romandre en la presidència un altre mandat. Entre els republicans, l'expulsió del govern reactivava l'antagonisme de carodians *versus* puigcercosistes i feia reviscolar un independentisme que el Tinell i els treballs de l'Estatut havien anestesiats molt: una victòria del *no* en el referèndum —assegurà Carod-Rovira— seria el primer pas cap a la independència. Potser això només era una frase de míting, però una porció de les bases, capitanejades per qui havia estat conseller de Governació, Joan Carretero, començaven a agitar-se al voltant de la tesi que l'aliança d'esquerres era un error, i calia rectificar-lo «recuperant l'independentisme popular, integrador, interclassista...».

El 18 de juny del 2006, el *no* arribà tot just al 20,7 %, i encara a repartir entre ERC i el PP, que l'havien propugnat per raons contraposades, si bé l'abstenció superà el 51 % del cens. De qualsevol manera, les decepcions d'aquella etapa no modificaren l'estratègia comuna del —cada cop més dividit— nucli dirigent d'Esquerra: hom plantejà les eleccions anticipades de l'1 de novembre amb la mal dissimulada intenció de reeditar el tripartit d'esquerres, per poc que fos aritmèticament possible.

Ho va ser, i en part gràcies al fet que ERC aguantà prou bé el tipus: després de tres anys convulsos, només reculava 2,4 punts percentuals i perdia dos escons, conservant-ne vint-i-un. Amb la pujada d'Iniciativa i malgrat el seriós retrocés

del PSC (cinc diputats menys), els tres signataris del Tinell encara sumaven majoria absoluta i podien —i volien— mantenir la guanyadora CiU en l'oposició una legislatura més.

UN PARTIT LIBANITZAT

Cuinat ràpidament (en quatre dies) per temor que el PSOE s'hi interposés i dictés al PSC la sociovergència, el segon tripartit —en rigor, Govern d'Entesa Nacional pel Progrés— presentava, de cara a les bases republicanes, alguns problemes nous. D'una banda, ja no tenia l'engrescadora coartada de fer un nou Estatut, sinó més aviat l'espasa de Dàmocles d'esperar què sentenciaria el Tribunal Constitucional sobre aquell Estatut, impugnat pel PP. Per altra part, no era el mateix haver fet president un Pasqual Maragall de perfil patrici i amb poderosa personalitat al marge del partit, que investir un José Montilla percebut a ulls de molts com l'encarnació de l'aparell socialista i de l'estricta lleialtat al PSOE, el general d'uns capitans sense gaire discurs, ni gaire sensibilitat catalanista, ni massa vinculació amb el país, més enllà de l'àrea metropolitana.

Per molt que l'ara vicepresident del govern, Carod-Rovira, desqualifiqués les reticències desvetllades per Montilla com a mostres «de classisme i d'etnicisme», el tema era prou seriós per obligar el vèrtex d'ERC a justificar-se. Ho va fer a través d'un llibre publicat la primavera següent pel vicesecretari general del partit i exconseller, Xavier Vendrell, amb el títol de *Disculpin les molèsties*.

Potser el govern Montilla —sostenia Vendrell— no enfortiria el nacionalisme, però sí l'independentisme. Com? «Fent que aquells que no són nacionalistes —i que potser no en seran mai— esdevinguin independentistes. I això avui

passa per pactar amb els seus referents, i no malgrat que es diguin José sinó, justament, perquè es diuen José. [...] Només amb pedagogia aconseguirem sumar-los a les nostres files i guanyar un referèndum. I ja sé que no és fàcil d'acceptar que un element que reforça aquesta línia pedagògica és convertir José Montilla en el nostre president. Però aquesta és la clau de volta perquè persones no nacionalistes esdevinguin independentistes. [...] Només amb Esquerra governant amb partits no nacionalistes, farem que ciutadans no nacionalistes votin per la independència en un referèndum d'autodeterminació».

Avui podem afirmar, amb la certesa que només dóna el pas del temps, que les previsions de la cúpula d'Esquerra el 2006-07 no s'han complert: ni José Montilla personalment, ni l'aparell partidari que ell encapçalava, ni els sectors socio-culturals que podia representar, no s'han aproximat gens ni mica a l'independentisme. Al contrari, s'hi han mostrat cada cop més refractaris, ja sigui per la via de la psoeització del nucli dur del PSC, o bé transferint el seu vot a Ciutadans. Fenòmens com Súmate —d'altra banda, molt minoritaris— tenen poc a veure amb l'intent republicà de seduir el montillisme, una dècada enrere.

D'altra banda, i tornant al 2006, aviat resultà evident que, sense fer gaire soroll, el president Montilla era capaç de lligar curt, de controlar ERC amb molta més eficàcia que el seu predecessor Maragall. Això, percebut entre les bases republicanes com una actitud submissa, com la renúncia a la iniciativa política i a la reivindicació nacional, activà la primera expressió organitzada de dissidència interna: l'hivern del 2007 veia la llum Reagrupament, una facció crítica favorable a reforçar la identitat independentista del partit, a donar —en paraules del seu líder, Joan Carretero— «un cop de timó estratègic».

Les eleccions municipals del maig de 2007 van atorgar a l'aposta d'ERC pel segon tripartit un aprovat que vorejava el suspens: tot just l'11,6 % dels sufragis (un punt menys que quatre anys abans), la pèrdua de quatre punts i un regidor a Barcelona, un retrocés general a les grans ciutats de la regió metropolitana i, a la Catalunya profunda, una incipient però simptomàtica fuga de vots cap a la CUP. Si existí, l'*efecte Montilla* havia estat més aviat negatiu, i Convergència es mantenia mes de tretze punts per davant, mentre Esquerra deixava de créixer.

Aquests resultats precipitaren l'entrada del partit, des de mitjan 2007, en un estat de turbulència crònica que evolucionà cap a la convulsió. A Reagrupament s'hi afegí una segona facció crítica, Esquerra Independentista, al mateix temps que es feia notòria i cada cop més agra la pugna entre Carod i Puigcercós pel lideratge únic de la formació. En aquest context, la tornada a les urnes, el març de 2008, per elegir el Congrés i el Senat espanyols, confirmà tant la davallada d'ERC (només el 7,8 % dels vots i tres diputats) com el caràcter il·lusori dels objectius estratègics de la direcció: la captació d'electors del PSC al cinturó barceloní seguia essent una quimera, i el *sorpasso* a CiU, un somni.

La dinàmica de libanització d'ERC —el sorgiment, al si del partit, de diverses comunitats polítiques virulentament enfrontades les unes amb les altres— es va fer patent durant el 25è Congrés, celebrat el juny de 2008. En la prèvia votació de president i secretari general, el puigcercosisme obtingué un suport del 37 %, el carodisme del 25 %, Esquerra Independentista del 13 % i Reagrupament del 23,5 %. Aquesta fragmentació es traduí, durant el plenari congressual, en un ambient tens i enrarit, múltiples vots de càstig creuats, l'aprovació d'una ponència estratègica confusa i contradictòria, i l'elecció d'una fràgil Executiva puigcercosista mono-

color. «No estem units, estem tocats. El partit ha quedat molt afeblit», conclougué un Xavier Vendrell que, en la brega, hi havia perdut la seva vicesecretaria.

Efectivament, Esquerra s'havia transformat, *de facto*, en quatre partits distints, absorbits per la lluita orgànica interna molt més que per l'acció política cap enfora. Quatre «partits» que, durant el bienni següent, seguirien trajectòries diverses. La primavera del 2009, Reagrupament ja feia escissió i començava a organitzar-se com una nova opció amb clares aspiracions electorals. Per altra banda, el fet que Carod-Rovira perdés tota expectativa parlamentària o de govern de cara a la següent legislatura el situà personalment *en rupture de ban* respecte del partit, i propicià la dispersió del carodisme, una porció del qual mirà de reconciliar-se amb l'aparell. Pel que feia a Esquerra Independentista, els seus noms més coneguts esperaren a l'estiu del 2010 per abandonar ERC i, confluint amb l'expresident del Barça Joan Laporta, el notari exconvergent Alfons López Tena i diversos nuclis i persones de l'independentisme històric, constituir la coalició Solidaritat Catalana per la Independència.

L'oficialisme encapçalat per Joan Puigcercós i Joan Riudao, doncs, guanyava la batalla interna afavorit pel desistiment dels rivals, tot i que els indicadors electorals continuessin a la baixa: a les eleccions europees del juny de 2009, ERC obtingué un modest 9,2 % dels sufragis, tanmateix suficient per enviar a Brussel·les el seu debutant cap de llista, l'historiador i regidor independent de Sant Vicenç dels Horts Oriol Junqueras. En tot cas, l'aposta de la direcció republicana per la moderació i el gradualisme, el rebuig emfàtic de «l'independentisme exprés», eren de mal conjuminar amb l'eclosió de consultes populars sobre la independència iniciades a Arenys de Munt el setembre de 2009; encara molt més amb la demolidora sentència del Tribunal Constitucional espa-

nyol sobre —contra— l'Estatut, feta pública el 28 de juny de 2010, i amb la gran manifestació reactiva del 10 de juliol següent.

Així i tot, el vèrtex d'ERC es resistia a fer autocrítica d'allò que havia estat la seva gran aposta estratègica durant la dècada anterior: els tripartits d'esquerres. Només quan, ja en el segon semestre de 2010, els posicionaments preelectorals del PSC i del seu candidat a la reelecció, el president Montilla —alertant contra les «pulsions separatistes», descartant un nou pacte amb Esquerra, desqualificant les consultes sobiranistes municipals...—, van fer evident que els socialistes no s'havien deixat seduir gens ni mica pels atractius de la independència, només aleshores Puigcercós i els seus abandonaren per complet la hipòtesi d'un tercer tripartit.

Això els va deixar sense brúixola i molt a la defensiva en un escenari on, per primer cop, Esquerra havia de disputar-se el vot independentista amb dues noves opcions escindides en gran part dels seus rengles: el Reagrupament de Carretero i la Solidaritat de Laporta. El 28 de novembre de 2010, la sentència de les urnes va ser catastròfica; dins d'un context de rotunda victòria de CiU i de càstig general als tres socis dels governs tripartits, ERC era la més castigada, no només per la fuga de 140.000 vots cap als «nous independentismes», sinó sobretot perquè centenars de milers d'aquells *electors nacionalistes mòbils* que, des del 2003, basculaven entre Esquerra i CiU ara havien apostat massivament per Artur Mas. Amb un escarit 7 % dels vots i deu escons, els republicans retrocedien als nivells de suport i de pes parlamentari de dues dècades enrere.

Malgrat la magnitud del daltabaix, i tot i admetre per fi que bona part del seu electorat no havia entès «la nostra aposta per fer president de la Generalitat José Montilla», la direcció d'Esquerra es resistí a assumir-ne la responsabilitat,

però no va poder evitar que s'aixequés una intensa fronda de crítiques internes, renúncies i retrets. Tanmateix, allò que precipità els esdeveniments van ser les eleccions municipals del 22 de maig de 2011. En l'àmbit que li era més propici i on tenia més capital acumulat —el de la política local—, l'octogenari partit va sofrir una nova patacada: del punt de vista quantitatiu no arribava al 9 % dels vots (quasi tres punts menys que el 2007) i perdia dos-cents regidors; el balanç qualitatiu era encara pitjor, amb un sever retrocés del vot urbà en benefici tant de la CUP com de CiU i la pèrdua de la presència consistorial en totes les capitals de província i ciutats de més de 100.000 habitants, excepció feta d'un regidor a Barcelona.

Aquest cop, ja no valien subterfugis ni dilacions: l'Executiva dimití en bloc i hom avançà el 26è Congrés al començament de la tardor, mentre l'antic líder Carod-Rovira es donava de baixa del partit; de fet, en les municipals d'unes setmanes abans, a Tarragona, ja havia votat la CUP. Al mateix temps, l'eurodiputat i flamant alcalde de Sant Vicenç dels Horts —el municipi més gran que els republicans governaven—, Oriol Junqueras, emergia amb força com a aspirant a la presidència d'ERC. Importava poc que fos militant tan sols des d'aquell febrer; o potser aquest era el seu principal avantatge, perquè el desvinculava dels errors, les hipoteques i les baralles dels deu o quinze anys anteriors.

RETORN A L'EIX NACIONAL

En molt poc temps, Junqueras personificà a ulls d'una militància masegada l'expectativa de renovació, la necessitat de passar pàgina, el desig de sortir del pou electoral, fent inútil qualsevol intent de l'aparell puigcercosista de frenar-lo, con-

trolar-lo o condicionar-lo. A mitjan setembre, el *ticket* format per ell i la jove advocada vigatana Marta Rovira com a secretària general fou ratificat per la militància amb un suport al voltant del 90 %. L'1 d'octubre, a Girona, el 26è Congrés d'Esquerra escenificava el canvi d'etapa sense humiliar els que marxaven, però amb indicis clars d'una inflexió estratègica: «Entre l'esquerra i la dreta, triem l'esquerra, però entre l'esquerra i el país, treballarem pel país». És clar que, quan el veterà partit es proposava de ser «el pal de paller de l'independentisme», ningú no podia imaginar l'abast que aquesta intenció adquiriria en els anys següents.

La precipitada estrena electoral de la nova direcció —en els comicis generals espanyols del 20 de novembre de 2011— permeté salvar els mobles: encara un lleu retrocés en percentatge de vot (el 7,07 %), però manteniment dels tres escons al Congrés. Un cop superat aquest escull, l'horitzó de Junqueras i el seu equip semblava ser, de cara endins, recuperar múscul humà (militants i simpatitzants) i reabsorbir les escissions independentistes del bienni anterior; de cara enfora, projectar imatge d'estabilitat i criticar les polítiques socioeconòmiques del govern de CiU, tot donant-li suport en la demanda d'un pacte fiscal entre Catalunya i l'Estat.

Tanmateix, les coses en el camp catalanista s'estaven movent de pressa. Si el juliol de 2010, en la gran manifestació arran de la sentència contra l'Estatut, aproximadament la meitat dels símbols i les consignes ja eren de tipus independentista, al llarg dels dos anys següents l'impacte pressupostari i social de la crisi —inconciliable amb la riquesa del país i amb la pressió tributària que la ciutadania suportava— va empènyer una porció creixent de les capes mitjanes a considerar, per primer cop en la història moderna, que la creació d'un Estat propi era una sortida plausible, i tal vegada la més profitosa. En aquest sentit, la petició del pacte fiscal va ser

més aviat un artefacte ideat pels polítics (els de CiU, sobretot) per canalitzar el malestar popular i plantejar una reivindicació que semblava pragmàtica. Però, abans i tot que el PP governant a Espanya l'hagués rebutjat, el caràcter inequívocament i massivament independentista de la manifestació de l'Onze de Setembre de 2012 ja havia deixat enrere el pacte fiscal com a fita reivindicativa i mobilitzadora.

A la vista d'aquest poderós moviment *bottom-up* ('de baix a dalt'), el president Artur Mas optà per posar-s'hi al capdavant i intentar capitalitzar-ne la força, convocant eleccions avançades per al 25 de novembre següent. A Esquerra, convalescent encara de les derrotes i els fratricidis recents i amb una direcció molt tendra, la sobtada cita electoral li oferia, tanmateix, un escenari nou i esperançador: per primer cop, la contesa estaria absolutament dominada per la qüestió de la independència, que era des de feia una vintena d'anys la marca política distintiva del partit, el seu màxim senyal d'identitat. Tal com recordarien els republicans en el seu programa electoral d'aquella tardor, «ERC ha perseverat durant dècades per assolir un escenari que ara, per una majoria social, es presenta com a possible, viable i absolutament necessari». Calia veure si els electors apreciarien prou aquest pedigree.

Ho van fer d'una manera molt remarcable, atorgant a Esquerra mig milió de vots (el 13,7 %) que es traduïen en vint-i-un escons, exactament el mateix nombre que el 2006. Era un rebot espectacular en tot just dos anys, explicable pel fracàs dels neoindependentismes (Solidaritat punxava per complet, Reagrupament havia demanat el vot per a Artur Mas), però encara més per un nou desplaçament dels *electors nacionalistes mòbils* entre CiU i ERC: molts d'ells, ara, havien recelat de l'improvís independentisme convergent —semblat d'interrogants pel discurs de Duran Lleida— i havien

preferit la garantia històrica d'Esquerra. A sobre, el conjunt dels resultats erigia els republicans en segona força del Parlament català, havent superat (per un sol escó, però superat) el PSC. No era el *sorpasso* que s'havia cercat amb els tripartits, però resultava molt simptomàtic de la metamorfosi política en curs.

Vista la composició del legislatiu català, l'única majoria viable i programàticament coherent era un bloc sobiranista format per CiU i ERC, que sumaven setanta-un parlamentaris. El 19 de desembre de 2012, aquesta majoria quedava formalitzada a través d'un acord de governabilitat i estabilitat parlamentària que convertia els republicans en suport permanent del govern d'Artur Mas; això últim, sobretot, al voltant del compromís de posar en marxa un procés de transició nacional i celebrar una consulta d'autodeterminació al llarg de l'any 2014.

Tant aleshores com en diversos altres moments del trienni següent, la possibilitat que l'acord es transformés en coalició de govern va ser posada damunt la taula, sobretot des de Convergència. Esquerra ho defugí sempre: perquè les anteriors experiències d'aquesta mena (el 1984-87 i el 2003-10) l'havien deixat molt escaldada; per no haver de comprometre's amb mesures potser pressupostàriament ineludibles però tan incòmodes de prendre com impopulars d'aplicar; per poder mantenir, en terrenys com les polítiques educativa, sanitària o laboral, un distanciament crític i alguna capacitat de pressió respecte de l'executiu d'Artur Mas.

De qualsevol manera, que Oriol Junqueras fos a la vegaada el cap de l'oposició i l'aliat imprescindible de CiU no era una paradoxa fàcil de gestionar, i va donar lloc a una certa tensió estructural, a una dutxa escocesa de coincidències i desacords, d'amenaçes de trencament i pactes de darrera hora. Contribuïren a alimentar-la tant les periòdiques pro-

vocacions antisobiranistes de J. A. Duran Lleida com, des de l'estiu del 2014, la confessió d'evasió fiscal de l'expresident Jordi Pujol i les seves conseqüències sobre Convergència. També hi jugaven, és clar, els càlculs partidistes sobre costos i beneficis d'una eventual ruptura.

Tanmateix, tot i que els sondejos d'intenció de vot coneguts durant aquesta etapa dibuixaven un frec a frec entre CiU i ERC, i alguns fins i tot posaven els republicans per davant dels convergents, la direcció d'Esquerra optà per mantenir l'acord amb Artur Mas, potser recordant la tesi que l'històric Jordi Carbonell havia formulat, en una entrevista periodística, el gener de 2012: «No hi ha possibilitat d'anar a la independència sense CiU».

Val a dir que el pacte posseïa un poderós element cohesionador: la confrontació política amb el govern espanyol de Mariano Rajoy i el seu PP amb majoria absoluta, atrinxerats l'un i l'altre en un rebuig frontal, sense esclatxes, de les aspiracions del sobiranisme català i en una gestió neounitarista ben simbolitzada pel ministre d'educació, José Ignacio Wert. Segurament, la manca de contrapropostes provinents de Madrid ajudà a fer possible que, el desembre de 2013, CiU, Esquerra, Iniciativa i la CUP arribessin a un laboriós acord sobre la consulta autodeterminista a què s'havia compromès el president Mas: la data per celebrar-la seria el 9 de novembre de 2014, amb una pregunta doble: «Vol que Catalunya esdevingui un Estat?» I, en cas afirmatiu, «vol que aquest Estat sigui independent?».

Interpretable per alguns com una victòria d'Esquerra sobre els dubtes, les tebiors i les vacil·lacions de Convergència i Unió, en tot cas l'acord al voltant de data i pregunta de la futura consulta consolidà momentàniament l'aliança entre Junqueras i Mas. ERC, doncs, prioritzava sense reserves l'eix nacional per damunt de l'eix ideològic que havia justificat

els tripartits. Però això no volia dir que els republicans haguessin renunciat a llur vell objectiu estratègic: desplaçar CiU del primer lloc entre les forces nacionalistes. Ara, amb l'agenda independentista impregnant-ho tot, això semblava més factible que mai.

LLUITANT PEL LIDERATGE

Les eleccions al Parlament Europeu del maig de 2014 oferiren la primera oportunitat d'intentar-ho. Esquerra, a més, hi reeixí en allò que havia pretès sense èxit el 2012: captar alguna figura emblemàtica dels antics sectors crítics i catalanistes del PSC ja separats d'aquest partit. Així, doncs, i darrere del nou cap de llista —el prestigiós filòsof i opinador Josep Maria Terricabras— figurava en la candidatura republicana (batejada L'Esquerra pel Dret a Decidir) Ernest Maragall i Mira, dirigent fundacional del PSC, exconseller d'Educació i, sobretot, germà de Pasqual Maragall, el qual no amagà el seu suport a la coalició entre ERC i Nova Esquerra Catalana (NECat), el petit partit que aplegava una part dels maragallistes d'antany.

Probablement, el cognom Maragall i l'obertura política que simbolitzava ajudaren al fet que, per primer cop des del 1977, la d'Esquerra fos la llista més votada a Catalunya (amb un 23,7 % dels sufragis emesos i dos escons a Brusselles), fent efectiu l'anhelat *sorpasso* sobre CiU, que quedava a menys de dos punts, i deixant quasi deu punts enrere el Partit dels Socialistes, tradicional vencedor en aquesta mena de comicis.

Tot i el significat polític sempre menor de les europees, el seu resultat incrementà la pressió d'ERC sobre el govern d'Artur Mas al voltant de la celebració de la consulta convin-

guda per al 9-N. Aquella tardor del 2014, els successius obstacles jurídics posats per l'Estat a la votació popular alimentaren una pugna tàctica entre Esquerra i CiU per veure qui exhibia més fermesa independentista, qui es mostrava més desafiant davant les amenaces judicials. Una pugna que, al capdavall, es diluí en l'èxit de participació ciutadana —donades les circumstàncies— de la jornada del 9-N.

Tanmateix, la batalla per l'hegemonia en el si del nacionalisme i del procés independentista continuava. Junqueras, amb la sensació de tenir el vent a favor, urgia unes eleccions constituents que consagressin el lideratge d'ERC en el camí cap a la República Catalana. Artur Mas no mostrava tanta pressa i, sobretot, pretenia diluir les aspiracions hegemòniques dels republicans dins d'una candidatura independentista unitària. El novembre-desembre de 2014 es lliurà, entre el líder convergent i el republicà, una certa «guerra de conferències» o «de fulls de ruta» en la qual el primer propugnava una «llista de país» —alguns en deien «llista del president»—, mentre que el segon preferia llistes separades amb lemes i/o punts programàtics comuns, per tal de poder mesurar les forces respectives.

El 14 de gener de 2015, amb la intermediació i sota la pressió de les entitats sobiranistes (Assemblea Nacional Catalana, Òmnium Cultural, Associació de Municipis per la Independència), Junqueras i Mas revalidaven el pacte d'estabilitat subscrit dos anys abans i acordaven celebrar eleccions —a les quals hom atribuïa caràcter plebiscitari— el 27 de setembre de 2015, unes eleccions a les quals acudirien en candidatures distintes si bé amb un programa compartit.

Naturalment, aquest fràgil compromís no posà fi al pols cada cop menys soterrat pel lideratge del procés; tan sols en canvià les expressions públiques. Ja a finals de juny del 2015, un cop alliberat del fre d'Unió Democràtica, Artur Mas va

emplaçar l'ANC, l'AMI i Òmnium a intentar bastir encara una candidatura independentista unitària. Esquerra i la CUP hi replicaren suggerint una llista única, sí, però sense polítics, per reforçar el caràcter plebiscitari dels comicis... i, de passada, bandejar el líder convergent. Per fi, el 13 de juliol, les entitats forçaven un pacte CDC-ERC que aquesta última encaixà amb una certa resignació i del qual la CUP es desmarcà tot seguit.

Potser a l'acceptació *in extremis* de la llista conjunta hi contribuí, en el cas d'Esquerra, el resultat de les municipals del maig anterior. No perquè fos dolent, al contrari. Després d'haver llançat una veritable opa amistosa sobre «el PSC de Maragall» (concretada en una coalició amb la socialdemocràcia sobiranista de Moviment d'Esquerres —MES— i Avancem), el partit aplegà a les urnes el 16,37 % dels vots, traduïts en gairebé 2.400 regidors (un miler més que el 2011). Sobretot, els republicans tornaven amb força acrescuda als grans ajuntaments: a les quatre capitals provincials passaven d'un a setze regidors, cinc dels quals a Barcelona, i a l'àrea metropolitana esdevenien segons pel nombre de regidors. Tanmateix ERC no confirmava el *sorpasso* de les europees; de fet, era tercera força en vots, poques dècimes per darrere del PSC, però encara a més de cinc punts de CiU, que restava la sigla més votada.

Sens dubte la recentíssima radiografia de les municipals ajudà a perfilar els delicats equilibris interns de la candidatura conjunta, aviat batejada Junts pel Sí. A la demarcació de Barcelona l'encapçalarien tres independents, Artur Mas seria el quart (amb compromís de ser el candidat a la presidència en cas de victòria), Oriol Junqueras el cinquè (amb perspectiva de ser el vicepresident del futur Govern) i, després d'uns altres dos independents, a partir del lloc número 8 CDC i ERC es distribuïrien els noms en una porció de sis

a quatre a favor dels convergents. Aproximadament la mateixa *ratio* regiria en les altres tres províncies.

Descrit per Oriol Junqueras com un «acord excepcional», el que donà vida a Junts pel Sí deixava molt difícil a Esquerra, durant l'estiu del 2015, marcar perfil propi. El protagonisme mediàtic de la precampanya i la campanya requeia, lògicament, en el cap de llista, Raül Romeva, en independents cèlebres com el músic Lluís Llach o en el president de la Generalitat i aspirant a la reelecció, Artur Mas. Els republicans tot just si van poder llançar alguns missatges d'obertura cap a l'esquerra autodeterminista (Catalunya Sí que es Pot) i l'independentisme anticapitalista (la CUP), i mostrar amb mesura llur rebuig de la corrupció política que, per aquelles dates, assetjava Convergència.

En termes estrictes de partit, l'escrutini del 27-S-2015 resultà per a Esquerra prou satisfactori. La victòria de Junts pel Sí sense majoria absoluta (seixanta-dos escons) donava als de Junqueras un mínim de vint-i-un diputats (militants d'ERC, o proposats per aquesta) que, amb l'addició d'alguns independents molt afins, s'acostava als 25. No era una xifra gaire diferent de l'obtinguda en solitari el 2012, però ara la distància respecte de Convergència (que tenia al voltant de trenta escons) s'havia escurçat espectacularment. Expressió d'aquest nou equilibri de forces va ser l'elecció, per presidir el Parlament, d'una persona proposada per Esquerra: Carme Forcadell, que tot i l'etiqueta d'independent havia estat membre de l'Executiva del partit (2001-04), regidora a Sabadell (2003-07) i en mantenia la militància.

De qualsevol manera, aviat quedà clar que els republicans no tenien cap intenció de sacrificar ni diluir llur identitat política en l'altar del procés vers l'estat propi. Això, durant el darrer trimestre del 2015, es va fer evident de dues maneres. D'una banda, ERC deixà en mans de CDC i d'al-

guns independents la visibilitat de l'esgotadora negociació amb la CUP per obtenir la investidura d'Artur Mas; mantingué prou ferm el suport al candidat de la coalició, però procurà estalviar-se el desgast de cent dies d'estira-i-arrotonsa, i la imatge d'antagonisme i confrontació amb la CUP.

Per altra banda, i contra els desitjos de Convergència, ERC resolgué presentar-se en solitari a les eleccions generals espanyoles convocades per al 20 de desembre de 2015; «és evident que som diferents, i és bo que tothom ho percebi», subratllà Junqueras. En uns comicis als quals la CUP no concorria, els republicans pretenien atraure'n molts dels votants del 27-S i, d'aquesta manera, consolidar el *sorpasso* sobre CDC.

Per aconseguir-ho, Esquerra confià l'encapçalament de la seva candidatura pel Congrés a un debutant, Gabriel Rufián, un independent d'arrels andaluses, membre destacat de Súmate, la plataforma de castellanoparlants independentistes. Flanquejat pel veterà Joan Tardà, Rufián havia de facilitar la penetració dels republicans entre l'electorat del cinturó barceloní mostrant-li la imatge d'un independentisme no identitari; a la resta del país, la intransigència nacional associada a la sigla ERC hauria de ser suficient. Per reforçar-la, en tot cas, hom inclogué com a candidat al Senat per Barcelona el magistrat Santiago Vidal, suspès de sou i feina per haver redactat un esborrany de Constitució catalana.

Després d'una dura pugna electoral amb la nova confluència d'esquerres autodeterministes (En Comú Podem), el recompte del 20-D atribuï a ERC poc més de sis-cents mil vots (el 16 %) i nou diputats, que constituïen —almenys, en escons— el millor resultat en aquest tipus d'eleccions des del 1977. Sí, Esquerra es veia clarament superada (en més de 300.000 vots, o gairebé 9 punts) per En Comú Podem, i el seu intent de captar els antics votants metropolitans del PSC recollia uns fruits modestíssims. Però, en canvi, els republi-

cans es posaven per davant de Democràcia i Llibertat —la marca circumstancial de CDC— en gairebé un punt i un diputat. A la Cambra Alta, cadascuna de les dues opcions sobiranistes aconseguia sis senadors.

El nou equilibri de forces entre ambdues, de tota manera, no alterà els pactes d'àmbit català que sustentaven Junts pel Sí. Després que, el 9 de gener de 2016, un acord del darrer minut JxS-CUP fes possible la investidura del convergent Carles Puigdemont com a nou president de la Generalitat, en el govern que aquest constituí Oriol Junqueras hi era el vicepresident i conseller d'Economia i Hisenda, i cinc altres consellers sobre un total de tretze ho esdevenien a proposta d'ERC. Esquerra, doncs, es trobava en una posició de partit cogovernant més sòlida que durant el septenni dels tripartits. A diferència d'aquella època, per altra banda, ara gaudia d'una unitat interna sense esquerdes visibles entre els seus 8.000 militants, i d'un lideratge consolidat i indiscutit en mans de Junqueras.

És clar que la tasca parlamentària i executiva dels republicans a la Generalitat quedava poc o molt diluïda dins de Junts pel Sí. El joc triangular CDC-ERC-CUP, però, els permetia diferenciar-se prou de les posicions convergents i aparèixer, a la vegada, exercint dos papers prou agraïts: el de guardians que Puigdemont, Mas i els seus no defallirien en el full de ruta cap a la independència; i el d'*homes bons*, de conciliadors equidistants entre l'independentisme liberal i l'anticapitalista.

En qualsevol cas, l'existència de JxS no desviava Esquerra del seu ja antic objectiu estratègic: conquerir l'hegemonia del nacionalisme polític, ara transformat en independentisme. Això sí: dins l'escenari institucional català, calia gestionar aquesta aspiració amb prudència, sense precipitacions que poguessin irritar i retreure el món convergent, i en con-

seqüència fer impossible una majoria social i electoral a favor de l'estat propi. Des d'aquesta perspectiva, la necessitat de celebrar unes altres eleccions generals espanyoles el juny de 2016 va ser per a ERC una benedicció, perquè li oferia l'oportunitat de confirmar la *pole position* dins del sobiranisme sense posar en perill la coalició de govern a Catalunya.

Així, doncs, Esquerra refusà sense embuts, com ja havia fet davant del 20-D, la idea d'una llista conjunta amb CDC, argumentant que «la llista civil i transversal ja existeix, i es diu ERC»; «la formen un professor universitari que ve d'ICV, una tupamara uruguaiana, un veterinari de Martorell que ve de la bona Unió, un sindicalista d'UGT de Tarragona, un ex d'Òmnium Cultural, una advocada ex-PSC, un heroi de l'independentisme com Joan Tardà i un membre de Súmate que es diu Rufián», explicà aquest últim. L'adversari proclamat d'aquesta candidatura —idèntica a la del desembre anterior—, aquell amb qui hom disputava el primer lloc, era En Comú Podem; i l'esclat, els darrers dies de campanya, de l'escàndol de guerra bruta antiindependentista conegut com a *Fernandezgate* va fer concebre esperances que hom podia superar-lo.

No fou així. El 26-J-16, ERC va continuar en segona posició darrere dels comuns i revalidà els nou diputats al Congrés. Tanmateix, la lletra petita de l'escrutini estava plena de bones notícies per als republicans: malgrat una participació menor, guanyaven més de 30.000 vots, arribant fins a un rècord del 18,1 %; esdevenien la força més votada a les demarcacions de Girona i Lleida, cosa que els permetia conquerir deu senadors; i eren també la primera força en més de la meitat (474) dels municipis catalans. Tot això, en detriment de Convergència, a la qual ara li treien més de quatre punts —o quasi cent cinquanta mil paperetes— d'avantatge. Tot i que, en l'hemicicle madrileny, la diferència fos d'un sol escó,

Esquerra havia revalidat el *sorpasso* en termes que marcaven una tendència clara. I ho havia fet —és important subratllar-ho— des de la col·laboració política i el cogovern amb CDC, no intentant marginar-la i asfixiar-la com en el temps dels tripartits.

Allò que restava per veure, la tardor del 2016, era quan i com intentaria ERC traslladar a l'escenari català la primogenitura independentista que dues eleccions en mig any li havien atorgat. Tampoc no havien de ser gens irrelevants les relacions futures entre el partit de Junqueras i els comuns, o el colauisme, percebuts a estones com a perillosos competidors, a estones com a valuosos aliats potencials que calia sumar a la massa crítica capaç de sustentar la República Catalana. Fos com fos, el més vell dels partits catalans —vuitanta-sis anys el març de 2017— era el que millor havia superat les sacsejades del tsunami polític de la dècada anterior. I, pràcticament lliure de casos de corrupció o finançament irregular que n'afectessin l'estructura ni la sigla, es trobava en millors condicions que mai des dels dies de Macià i Companys per tornar a ser el partit hegemònic a Catalunya. A reserva, és clar, de quin fos el desenllaç del procés independentista, i quins l'abat i l'èxit de la reorganització de les esquerres al voltant de l'alcaldeessa Ada Colau.